

SWAHILI B – HIGHER LEVEL – PAPER 1
SOUAHÉLI B – NIVEAU SUPÉRIEUR – ÉPREUVE 1
SUAHILI B – NIVEL SUPERIOR – PRUEBA 1

Tuesday 3 November 2009 (morning)
Mardi 3 novembre 2009 (matin)
Martes 3 de noviembre de 2009 (mañana)

1 h 30 m

TEXT BOOKLET – INSTRUCTIONS TO CANDIDATES

- Do not open this booklet until instructed to do so.
- This booklet contains all of the texts required for Paper 1.
- Answer the questions in the Question and Answer Booklet provided.

LIVRET DE TEXTES – INSTRUCTIONS DESTINÉES AUX CANDIDATS

- N'ouvrez pas ce livret avant d'y être autorisé(e).
- Ce livret contient tous les textes nécessaires à l'Épreuve 1.
- Répondez à toutes les questions dans le livret de questions et réponses fourni.

CUADERNO DE TEXTOS – INSTRUCCIONES PARA LOS ALUMNOS

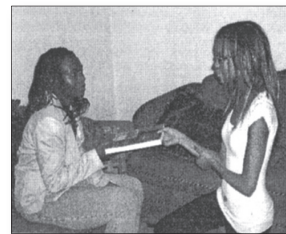
- No abra este cuaderno hasta que se lo autoricen.
- Este cuaderno contiene todos los textos para la Prueba 1.
- Conteste todas las preguntas en el cuaderno de preguntas y respuestas.

KIFUNGU A

MAWASILIANO KWA VITENDO KATIKA AFRIKA YA MASHARIKI

Watu wengi huhusisha uwezo wa kujua lugha na ustadi katika kuiongea, kuiandika, kuisikia, kuisoma and kufahamu vitendo vilivyomo katika utamaduni wa lugha hiyo. Baadhi ya vitendo vinavyopatikana katika jamii nyingi za Afrika Mashariki ni kushikana mikono wakati wa kusalimiana. Kitendo hiki ni cha kawaida na hakina maana mbaya. Lakini kwa utamaduni wa mahali pengine kitendo hiki kinaweza kuwa si kizuri hasa utamaduni unaosisitiza watu kutowashika wengine bila hiari yao.

Katika mila nyingi za Afrika ya Mashariki watu wazima huheshimiwa sana. Hivyo, kama wewe ni mdogo lazima utumie mikono miwili ukiwapa watu wazima kitu. Katika baadhi ya makabila, kina mama, wasichana au wavulana wadogo hukunja goti kumpatia kitu mtu mzima. Pia salamu zinazotolewa na watoto huambatana na vitendo. Katika tamaduni nyingi watoto wana wajibu wa kuwasalimia wakubwa kwanza. Maamkio hayo huambatana na matendo mbalimbali kama vile kushika kichwa, kukunja goti na kubusu mkono wa mtu mzima. Vitendo hivi hufanyika kuonyesha heshima kwa watu wazima.

Na wakati mdogo anapoongea na mtu mzima, kitendo cha kuweka mikono mfukoni wakati unaongea ni tabia mbaya. Vile vile kitendo cha kuangalia watu machoni wakati unaongea sio cha kawaida. Lakini katika tamaduni nyingine ukiongea na mtu bila kumwangukia machoni hata kama wewe ni mtoto tafsiri yake sio nzuri.

Waswahili hukonyeza jicho kama njia ya kuwasiliana. Kwa kawaida vijana ndio wanaotumia mtindo huu mno hasa wanapomwona msichana mzuri akipita. Kitendo cha kuweka kidole cha shahada kwenye mdomo pia kinatumiwa na watu wengi. Kitendo hiki kinapotumiwa ni lazima mhusika awaangalie wale anaowataka wanyamaze. Kitendo hiki kinaweza kutumiwa na wazazi kuwanyamazisha watoto wanapofanya kelele.

Katika tamaduni nyingine kutumia kidole cha shahada kumwita mtu ni jambo la kawaida. Lakini katika jamii nyingi za Afrika ya Mashariki ni vibaya kutumia kidole cha shahada kumwita mtu. Mara nyingi kumnyooshea mtu kidole cha shahada ni ishara ya kumwonya juu ya kosa fulani. Hata hivyo, kidole cha shahada kikinyooshwa huku kimeelekezwa juu huwa kinaidhinisha mambo yanayosemwa. Mwisho kuna kitendo cha kukubali, kukataa na kuagana. Kwa mfano ikiwa unaongea na mtu, mtu akikubaliana na kile unachokisema au unachomwuliza atainua kichwa juu na chini lakini ukiona anatingisha kichwa chake ujue anapinga. Mtu anaweza kuaga kwa kunyoosha mkono wake juu na kuutingisha. Ni vema kuelewa maana ya vitendo hivi kabla ya kuvitumia.

Katika jamii nyingi licha ya watu kuongea kwa kutumia maneno wanaweza kuwasiliana kwa vitendo. Vitu hivi viwili vikitumika huwa na maana na misingi iliyokusudiwa. Kwa wenyeji wa Afrika Mashariki wataelewa maana na matumizi yake. Lakini kwa mtu wa kigeni itakuwa vigumu kuelewa maana ya vitendo hivyo kwa kuwa havimo katika utamaduni wake na vikiwemo vinaweza kuwa na maksudi na misingi tofauti. Kwa kuwa vitendo ni sehemu ya utamaduni wa jamii, mtumiaji yeyote wa kigeni hana budi kuvielewa na kujua maana na matumizi yake kabla ya kuvitumia.

Njogu Kimani, *et al.*, *Tanzu za lugha: Kidato cha Pili* (2001)

KIFUNGU B

FASIHI YA KISWAHILI KATIKA AFRIKA YA MASHARIKI

Mazungumzo kati ya Nurati na Sara wakati wa mapumziko kwenye warsha ya fasihi.

Nurati: Je, unajua chochote kuhusu fasihi ya Kiswahili katika Afrika ya Mashariki?

Sara: Ndiyo ninajua kiasi kuhusu baadhi ya tamthilia.

Nurati: Tafadhali nieleze unachojua.

Sara: Tamthilia ni michezo ya kuigiza iliyoandikwa. Ni fani mojawapo ya fasihi andishi.

5 **Nurati:** Je, ni vipi tamthilia ni fani ya fasihi?

Sara: Ni fani ya fasihi kwa sababu inafanya kazi ambazo zinafanywa na nyanja nyingine za fasihi kama vile riwaya na mashairi.

Nurati: Je, ni kazi gani hizo?

Sara: Kazi hizo ni: kuelimisha, kuwakilisha, kuburudisha na kuikosoa jamii.

10 **Nurati:** Kumbema! Basi, ninaona kuwa umeimudu sana fani ya fasihi.

Sara: Asante! Je, unaweza kunieleza kuhusu tamthilia nchini Tanzania?

15 **Nurati:** Wapo wanatamthilia wengi mashuhuri nchini Tanzania. Mmoja wao ni Penina Mlama. Yeye ameandika tamthilia nyingi kama vile, *Nguzo Mama* inayohusu ukombozi wa wanawake na *Harakati za Ukombozi*.

Sara: Nimewahi kuzisoma tamthilia hizo. Nilipenda zinavyojadili swala la wanawake.

Nurati: Mwanatamthilia mwingine mashuhuri ni Ebrahim Hussein. Yeye ameandika tamthilia ya *Kinjekitile* na *Mashetani*. Tamthilia zake zinapendwa sana kwa sababu zinajadili maswala ya kijamii.

20 **Sara:** Aah! Ni yeye aliyeandika kitabu cha *Mashetani*. Nilikisoma zamani na nilikipenda.

Nurati: Je, umewahi kusikia juu ya riwaya ya *Mzimu wa Watu wa Kale* iliyoandikwa na Muhammed Said Abdulla?

Sara: Hii bado sijaisikia.

Nurati: Basi riwaya hiyo ni mojawapo wa riwaya zilizoandikwa kwa ufundi sana.

25 **Sara:** Je, kuna riwaya nyingine alizoziandika?

Nurati: Ndiyo, yeye ni kati ya waandishi mashuhuri walioandika riwaya nyingi. Baadhi ya riwaya zake ni, *Kisima cha Giningi* na *Siri ya Sifuri*.

Sara: Je, kuna waandishi wowote wa zamani ambao wanaendelea kutia fora?

30 **Nurati:** Ndiyo. Marehemu Shaaban Robert. Yeye ni mwandishi msifika. Kazi zake zimetanda kote kwenye fani zote za fasihi– riwaya, tamthilia na mashairi.

Sara: Niliwahi kusoma kazi yake moja, *Kusadikika*. Yeye hutumia lugha pevu mno.

Nurati: Je, kuna waandishi wengine wowote wa zamani ambao bado wanasifika?

35 **Sara:** Ndiyo, kuna mwandishi anayeitwa Euphrase Kezilahabi. Yeye aliandika riwaya maarufu kama vile, *Rosa Mistika* na *Dunia Uwanja wa Fujo*. Kazi zake zinapendwa sana na zinatumiwa mno katika vyuo vikuu na zinajadili matukio mengi ya kijamii.

Nurati: Kuna waandishi wowote mashuhuri wa kisasa ambao wametia fora?

40 **Sara:** Ndiyo, kuna Ken Walibora. Yeye ni mwandishi chipukizi anayeendelea kutia fora katika fasihi ya Kiswahili. Kazi zake zilizo na mnato ni, *Siku Njema* na *Ndoto ya Amerika*. Tofauti na waandishi wengine, ameandika pia riwaya fupifupi za watoto.

Nurati: Inaonekana kuwa yeye atachagia pakubwa kwenye fasihi ya Kiswahili siku za usoni kwa sababu ameweza kuandika riwaya nyingi zenye mnato kwa kipindi kifupi.

A S Omar, et al., *Tuwasiliane kwa Kiswahili* (2007)

KIFUNGU C

NDOTO YA AMERIKA

Jina langu ni Isa Yano. Kwetu ni Kitale, Kenya. Sisi si matajiri. Nyumba yetu ina kuta za udongo na imezekwa nyasi. Wakati kunaponyesha paa letu huvuja sana. Shamba letu ni dogo sana. Mama hukuza mazao mengi na kuwauzia watu kijijini. Kuna wakati nilichukia nyumbani na shuleni. Nilifurahi tu wakati wa likizo.

5 Madoa alikuwa rafiki yangu mkubwa. Mamangu hakupenda tabia za Madoa. Madoa alikuwa akiishi na mamake katika kijiji chetu. Shamba lao lilikuwa kubwa kidogo. Mamake alikuwa akiuza maandazi na sambusa. Tulikuwa tukisoma na Madoa darasa moja, lakini yeye hakuwa mwerevu na hakuhudhuria masomo vema.

“Ulikuwa wapi?” Nilikuwa nikimwuliza kila aliporudi Sangura.

10 “Nilikuwa Nairobi,” alikuwa akijibu. Mara nyingine alisema ametoka miji mingine.

“Kuna wakati nitakwenda na sitarudi tena,” aliniambia siku moja.

“Kwani utakwenda wapi?” Nikamwuliza.

“Nitakwenda Amerika,” alijibu Madoa.

Kwa kutaka kujua zaidi atakavyosafiri Marekani nilimwuliza “utaendaje Marekani?”

15 “Mimi ninajua nitakavyokwenda. Nikifika huko nitaitwa Michael Monday,” alijibu.

“Kwa nini ubadilishe majina?” Nikamwuliza kwa mshangao.

“Kila mtu Marekani anaitwa Michael. Rais wa huko ni Michael Jordan, waziri wa Elimu ni Michael Johnson na Makamu wake ni Michael Jackson,” alidai Madoa.

20 “Acha uongo, bwana,” nilimwambia Madoa. Nilielewa kuwa watu aliowataja ni wanamichezo. Lakini Madoa hapendi kukosolewa.

“Ni kweli Isa usifikiri ninakudanganya.” “Ngoja tu utakapoota ndoto ya Amerika ndipo utaanza kutamani kwenda huko.” Liwe liwalo mimi nitakwenda Amerika.

Siku nyingi baada ya mazungumzo haya niliota ndoto nyingi lakini sikuweza kukumbuka mengi niliyoyaota. Nilikasirika mno. Siku moja asubuhi mama aliponitaka kwenda shule nilianza kulia.

25 “Unalia nini?”

“Sijaota juu ya Amerika.” Nikajibu huku machozi yanatiririka.

“Mtoto wewe umerogwa?” Mama alisema kwa hasira. Kisha mama alianza kunicharaza viboko. Nikaruka ghafla, nikafungua mlango na kujitupa nje. Lakini aniachie wapi!

30 “Isa! Simama hapo!” aliniamuru. “Utakiona cha mtema kuni leo.” Nilitazama nyuma
nikaona amenikaribia. Nikazidi kupiga mbio. Kisha nikasikia kishindo kikubwa. Tifuu!
Nilipogeuka nilimwona mama ameanguka. Niliendelea kupiga mbio hadi msituni
na kuketi. Kifikira nilijiuliza kwa nini mamangu hunichapa? Mamake Madoa pia
35 humcharaza na ndiyo sababu yeye hutoroka. Nilitamani kwenda Amerika na Madoa
kuona uzuri wake. Kwa ghafla usingizi ulinishika, nikaanza kuota...

Nilikuwa ninaendesha gari kubwa jeusi. Madoa alikuwa ameketi karibu nami
akinionyesha njia. Tulikuwa tunapita katikati mwa jiji lililokuwa na magari mengi.

“Hapa ni wapi?” Nikamwuliza Madoa.

“Hapa ni Cairo,” akajibu.

40 Nikamwambia, “Sidhani ni Cairo. Kumbuka sasa tuko Amerika si Afrika.”

“Basi kwa nini unauliza kama unajua jawabu?” Akasema Madoa kwa hasira.

Kisha tukaona mbele yetu jengo moja lililoandikwa “New York”. Nikamwambia Madoa
asome maandishi. Nilijua hawezi. Madoa alikasirika na kusema kwa sauti kubwa,
“Hebu simamisha gari nishuke. Sitaki kusafiri na mjuaji.” Akaanza kufungua mlango
45 huku gari linaenda kasi. Nikafunga breki ghafla. Gurudumu moja likatoka kwenye gari
na kupaa angani. Madoa akabofya kifaa fulani na gurudumu likajirudisha.

Tukashuka na kuingia hoteli moja kubwa. Ndani mlikuwa na mabomba mengi ya
vinywaji. Ukifungulia tu bomba vinywaji vinabubujika. Niliona chakula kikijipika na
kujileta mezani na sahani zikijiosha na kujikausha.

50 “Madoa hii ndiyo raha mustarehe!”

“Wewe usiniite Madoa. Sasa mimi ni Michael Monday.”

Niliamka ghafla usingizini huku nikitokwa na jasho jingi.

K Walibora, *Ndoto ya Amerika* (2001)

KIFUNGU D

ATHARI ZA TEKNOLOJIA YA MAWASILIANO KATIKA JAMII ZA AFRIKA YA MASHARIKI

Teknolojia ya mawasiliano imeleta athari kubwa katika jamii za Afrika ya Mashariki. Utamaduni wa Watu wa Afrika ya Mashariki umeweza kuenea dunia nzima kwa sababu ya teknolojia na utandawazi. Teknolojia imewawezesha watu wa maeneo haya kuwasiliana kwa urahisi. Kupitia kwa mtandao wameweza kujifunza tamaduni zao, na kufanya utafiti kuhusu muziki, nyimbo, ngoma, hadithi na methali. Ingawa maisha ya watu yamenufaika kwa ajili ya teknolojia kuna athari mbaya pia. Miongoni mwa aina za teknolojia ambazo zimeathiri maisha mno ni televisheni, simu, kompyuta na tarakilishi.

Televisheni na simu hasa simu za mkono ni muhimu sana. Watu wengi wanaokaa mashambani hukaa pamoja kuona na kusikiliza televisheni. Wao husikiliza habari za nchini, duniani, michezo, mashairi, na nyimbo. Kupitia kwa televisheni watu wameweza kuona matukio mengi duniani punde tu yanapotendeka, wamegundua njia bora za kuboresha afya na kufahamu siasa. Isitoshe, pia wameelimishwa kuhusu njia mbalimbali za kutatua shida. Ingawa televisheni imechangia katika nyanja zote za maendeleo, imekuwa pia na athari zinazotishia kuiangamiza jamii. Televisheni imeleta uzembe miongoni mwa baadhi ya watu. Baadhi ya watu hukaa siku nzima wakiangalia programu wanazozipenda. Watoto badala ya kucheza nje hukaa ndani wakiangalia televisheni. Kukaa huku kwa kiasi kumeweza kuathiri afya. Baadhi ya programu zinatukuza tabia mbovu miongoni mwa vijana na zimechangia pakubwa kwenye ongezeko la visa vya uhalifu katika jamii, ongezeko la dawa za kulevya, ulevi na mapenzi nje ya ndoa. Watu wengine wameaga dunia kwa kuiga maovu ya televisheni.

Simu za mkononi zimeathiri jamii kwa kiasi fulani. Zamani watu walitegemea mno barua za posta kwa mawasiliano. Simu zimewawezesha watu kuwasiliana kwa haraka na zimepunguza mawasiliano ya posta. Kupitia kwa simu za mkono, mtu anaweza kuandika na kupokea barua pepe kwa urahisi. Kupitia kwa simu za mkononi watu wameelimishwa juu ya maswala mbalimbali ya kijamii kama vile: uchumi, siasa, na elimu. Kwa sababu ya urahihishaji wake wa mawasiliano simu za mkononi zimeingilia usiri wa watu. Ni rahisi kusikia watu wakiongea mbele ya watu juu ya habari zao. Siku hizi ni rahisi kumwona mtu amegongwa kwa gari kwa sababu ya kuongea kwa simu njiani pasipo kuyatazama magari barabarani. Isitoshe, watu wamekuwa wachache wa fadhila na ni rahisi kusikia watu wakipiga kelele kwenye simu katika sehemu za umma.

Tarakilishi imewezesha watu wa Afrika ya Mashariki kupata habari mbalimbali za dunia. Kwa kutumia tarakilishi mtu anaweza kupata maelezo juu ya jambo lolote. Tarakilishi pia hutumiwa kutoa mafunzo kwa wanafunzi ambao hawawezi kuhudhuria madarasa ya kawaida. Athari mbaya ya tarakilishi ni kwamba kuna baadhi ya watu ambao hutumia muda mrefu kwenye mtandao pasipo kufanya kazi ya maana. Nidhamu ya vijana imezorota kwa sababu ya yale wanayoyaona kwenye mtandao. Zaidi, kumekuwa na ongezeko la visa vya uhalifu na wizi.

Taifa leo, Oktoba 2007